

ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ СУМСЬКОЇ ТА ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ)

Я.В. Говорун, аспірант;
В.Ф. Грищенко, асистент
Сумський державний університет, м. Суми

Здійснення інвестиційної діяльності визначається інвестиційним потенціалом суб'єктів та об'єктів інвестування. Метою дослідження є аналіз теоретичних і методичних основ формування інвестиційного потенціалу регіону і розроблення рекомендацій щодо удосконалення його економічної оцінки. Запропоновано методикку оцінки інвестиційного потенціалу регіону за групами складових факторів. Проведено оцінку та порівняння інвестиційного потенціалу Сумської та Хмельницької областей.

Ключові слова: інвестиційний потенціал, інвестиційне середовище, оцінка інвестиційного потенціалу, системи оцінок інвестиційного потенціалу території, складові фактори інвестиційного потенціалу регіону, комплексний показник інвестиційного потенціалу регіону.

Осуществление инвестиционной деятельности определяется инвестиционным потенциалом субъектов и объектов инвестирования. Целью исследования является анализ теоретических и методических основ формирования инвестиционного потенциала региона и разработка рекомендаций по усовершенствованию его экономической оценки. Предложена методика оценки инвестиционного потенциала региона по группам составляющих факторов. Проведены оценка и сравнение инвестиционного потенциала Сумской и Хмельницкой областей.

Ключевые слова: инвестиционный потенциал, инвестиционная среда, оценка инвестиционного потенциала, системы оценок инвестиционного потенциала территории, составляющие факторы инвестиционного потенциала региона, комплексный показатель инвестиционного потенциала региона.

ВСТУП

Одним із найголовніших завдань економічної політики України на сучасному етапі розвитку є стабілізація національної економіки. Його вирішення пов'язане з необхідністю формування привабливого інвестиційного клімату України та з підвищенням ефективності інвестицій, обсяг яких повинен зростати. Можливості ефективного здійснення інвестиційної діяльності значною мірою визначаються інвестиційним потенціалом та інвестиційною привабливістю суб'єктів і об'єктів інвестування. Тому удосконалення теоретичних та методичних засад з метою надання їм рис комплексності й завершеності за рахунок узагальнення наявних підходів й доповнення їх обґрунтованими положеннями, безумовно, є корисним та актуальним.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Основною метою дослідження є аналіз теоретичних і методичних основ формування інвестиційного потенціалу регіону і розроблення рекомендацій щодо удосконалення його економічної оцінки.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі завдання:

1) сформулювати визначення поняття «інвестиції» та «інвестиційний потенціал»; 2) дати аналіз стану інвестиційного середовища України в сучасних умовах господарювання; 3) вивчити теоретичні підходи до визначення складових інвестиційного потенціалу регіону; 4) дослідити основні організаційно-економічні підходи до оцінки інвестиційного

потенціалу регіону; 5) удосконалити методичні підходи до оцінки інвестиційного потенціалу регіону; 6) дати характеристику складових інвестиційного потенціалу регіонів України на прикладі Сумської та Хмельницької областей; 7) провести оцінку інвестиційного потенціалу Сумської та Хмельницької областей.

РЕЗУЛЬТАТИ

Проведені дослідження показали, що інвестиційний потенціал визначає сукупну здатність регіону здійснювати інвестиційну діяльність. Сутність інвестиційного потенціалу має двоякий характер: з одного боку, він є результатом ефективного використання потенційних можливостей регіону, а з другого – фактором його подальшого розвитку за рахунок здійснення інвестиційної діяльності (рис.1).

Ошибка!

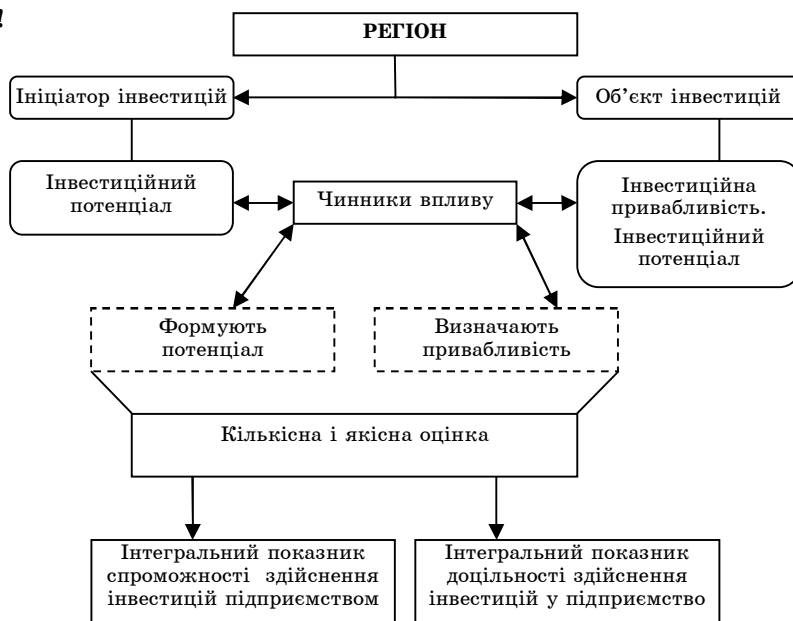

Рисунок 1 - Співвідношення між категоріями «інвестиційний потенціал» та «інвестиційна привабливість» на рівні регіону [12]

Інвестиційний потенціал є динамічною категорією – його формування, стан та ступінь використання значною мірою визначаються як ендогенними чинниками впливу, зумовленими розвитком та рівнем ефективності використання інших часткових потенціалів, таких як виробничо-технологічний, фінансово-економічний, інноваційно-інтелектуальний, трудовий, управлінський, інформаційний потенціали, так і екзогенними чинниками, зумовленими станом та характеристиками макросередовища, в якому функціонує регіон (зовнішнє середовище) [12].

Найбільш відомими системами оцінок інвестиційного потенціалу території у світовій практиці є рейтинги Institutional Investor, Euromoney і BERI (Business Environment Risk Index), методика економічного тижневика «Експерт», методика Tacis, методика Інституту економіки РАН. Дослідження інвестиційної привабливості регіонів України вченими проводилося за методикою І. Бланка, методикою Інституту реформ та методикою «Рейтинг російських регіонів» рейтингового агентства «Експерт-РА», адаптованою до українських умов господарювання.

Загальний аналіз існуючих методик [7,8,9,10,11] показує, що всі вони передбачають розгляд набору всіляких факторів, що впливають на потенціал регіонів. Кількість цих чинників, їх специфікація та структура, способи оцінки (кількісні, якісні), методи виміру (експертні, статистичні), ваги чинників істотно розрізняються і відображають позицію певної методики, її авторів. Аналіз методичних підходів до оцінки інвестиційної привабливості регіонів дозволяє зробити такі висновки:

1) відсутній єдиний міжнародний або навіть національний стандарт порівняльної оцінки інвестиційної привабливості окремих регіонів як з позиції держави, так і з точки зору інвесторів;

2) існує обмеженість набору показників, що враховуються, що не беруть до уваги диференціацію регіонів країни;

3) немає чіткої обґрунтованості принципів агрегації безлічі показників оцінки;

4) існує неясність щодо періоду проведення дослідження;

5) методики найчастіше носять загальний характер, в них не вистачає врахування галузевої специфіки і пріоритетів окремих груп інвесторів; тобто не враховується «галузева регіональна привабливість».

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок про те, що необхідне розроблення нового, комплексного методу оцінки інвестиційного потенціалу регіону, який би враховував усі чинники та умови регіонального розвитку (чисто територіальні й галузеві), і ґрунтувався на вже існуючих методах.

Інвестиційний потенціал регіону, на нашу думку, слід оцінювати за такими групами складових факторів: виробничий, макроекономічний, експортний, ресурсно-сировинний, інвестиційний, інноваційний, трудовий, соціальний, інфраструктурний, споживчий та екологічний фактори.

Для оцінки інвестиційного потенціалу доцільно побудувати систему показників відповідно до факторів-елементів інвестиційного потенціалу.

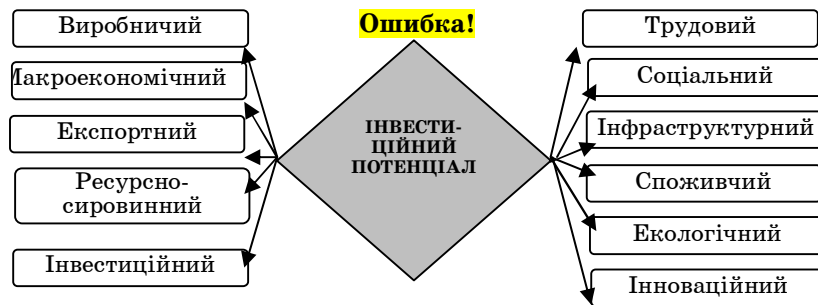

Рисунок 2 – Фактори, що формують інвестиційний потенціал регіону

Таблиця 1 - База факторів та показників, що визначають інвестиційний потенціал регіону

Показник, який характеризує вплив фактора	Спосіб оцінки показника
1	2
1. Виробничий фактор	
Зростання виробництва промислової продукції, %	Індекси промислової продукції в регіоні
Обсяг виробництва на душу населення, грн/осіб	Відношення обсягу виробництва на особу населення
Частка обсягу виробництва регіону в обсязі виробництва по країні, %	Відношення обсягу виробництва в регіоні до загального обсягу виробництва в країні

Продовж. табл. 1

1	2
2. Макроекономічний фактор	
Зростання обсягу ВРП, %	Індекси фізичного обсягу валового регіонального продукту
Динаміка інфляції, %	Індекс споживчих цін
3. Експортний фактор	
Зростання експорту, %	Відношення обсягу експорту в поточному році до обсягу експорту в попередньому році
Частка експорту регіону в обсязі експорту країни, %	Відношення обсягу експорту в регіоні до загального обсягу експорту в країні
Обсяг експорту на душу населення, дол./ос	Відношення обсягу експорту до чисельності населення в регіоні
4. Ресурсно-сировинний фактор	
Обсяг земельних ресурсів, тис. га	За даними статистики
Обсяг водних ресурсів, тис. га	За даними статистики
Обсяг лісових ресурсів, тис. га	За даними статистики
Індекс обсягу добувної промисловості регіону, %	Індекс обсягу добувної промисловості регіону, %
5. Інвестиційний фактор	
Зростання інвестицій, %	Відношення обсягу інвестицій у поточному році до обсягу інвестицій у попередньому році
Частка інвестицій в основний капітал, %	Відношення обсягу інвестицій в основний капітал до загального обсягу інвестицій в регіоні
6. Інноваційний фактор	
Зростання обсягу виконаних наукових та науково-технічних робіт, %	Відношення обсягу виконаних наукових та науково-технічних робіт у поточному році до обсягу робіт у попередньому році
7. Трудовий фактор	
Середня заробітна плата в регіоні, грн	За даними статистики
Рівень безробіття, %	За даними статистики
8. Соціальний фактор	
Рівень життя населення	Чисельність населення із середньодушовими загальними доходами на місяць, нижчими за прожитковий мінімум, %
Значущість регіону	Питома вага чисельності робітників, зайнятих у регіоні, в загальній чисельності робітників, зайнятих у країні
9. Інфраструктурний фактор	
Індекс обсягу перевезення вантажів автомобільним транспортом, %	За даними статистики
10. Споживчий фактор	
Зростання споживчого попиту, %	Індекс фізичного обсягу роздрібного товарообороту підприємств
11. Екологічний фактор	
Зростання зареєстрованих випадків новоутворень, %	За даними статистики

Таблиця 2 - Еталонні значення показників, що визначають інвестиційний потенціал регіону

Показник, який характеризує вплив фактора	Значення
1. Виробничий фактор	
Зростання виробництва промислової продукції, %	118,6
Обсяг виробництва на душу населення, грн/осіб	8995,4
Частка обсягу виробництва регіону в обсязі виробництва по країні, %	1,84
2. Макроекономічний фактор	
Зростання обсягу ВРП, %	112,7
Динаміка інфляції, %	108,2
3. Експортний фактор	
Зростання експорту, %	166,3
Частка експорту регіону в обсязі експорту країни, %	9,4
Обсяг експорту на душу населення, дол./осіб	762,9
4. Ресурсно-сировинний фактор	
Обсяг земельних ресурсів, тис. га	1749,2
Обсяг водних ресурсів, тис. га	92,8
Обсяг лісових ресурсів, тис. га	452,3
Індекс обсягу добувної промисловості регіону, %	126,5
5. Інвестиційний фактор	
Зростання інвестицій, %	186,7
Частка інвестицій в основний капітал, %	89,2
6. Інноваційний фактор	
Зростання обсягу виконаних наукових та науково-технічних робіт, %	241,7
7. Трудовий фактор	
Середня заробітна плата в регіоні, грн	1472
Рівень безробіття, %	3
8. Соціальний фактор	
Рівень життя населення	30,1
Значущість регіону	2,83
9. Інфраструктурний фактор	
Індекс обсягу перевезення вантажів автомобільним транспортом, %	119,8
10. Споживчий фактор	
Зростання споживчого попиту, %	125,8
11. Екологічний фактор	
Викиди шкідливих речовин в атмосферу, т/км ²	2,5

Комплексний показник інвестиційного потенціалу i -го регіону будемо визначати за формулою

$$I_{int} = \sum_{j=1}^n I_{ij} \cdot B_j, \quad (1)$$

де I_{int} - комплексний інтегральний показник інвестиційного потенціалу i -го регіону; I_{ij} - j -й показник i -го регіону; B_j - вагомість j -го показника.

Визначення вагомості груп оціночних показників здійснене за допомогою експертного методу фахівцями Українського центру сприяння іноземному інвестуванню InvestUkraine [14].

Спираючись на дані, отримані в результаті дослідження інвестиційного потенціалу окремо по кожному регіону було проведено оцінку та порівняння інвестиційного потенціалу Сумської та Хмельницької областей, використовуючи запропоновану нами методику.

Розрахунок комплексних показників оцінки інвестиційного потенціалу у 2008 році дозволяє отримати такі дані:

$$\begin{aligned}
 I_c = & 0,121 \cdot \frac{105,8}{118,6} + 0,109 \cdot \frac{8995,4}{8995,4} + 0,098 \cdot \frac{1,81}{1,84} + 0,06 \cdot \frac{101,8}{112,7} + 0,06 \cdot \frac{108,2}{121} + \\
 & + 0,039 \cdot \frac{133,9}{166,3} + 0,041 \cdot \frac{6,9}{9,4} + 0,02 \cdot \frac{762,9}{762,9} + 0,031 \cdot \frac{1749,2}{1749,2} + 0,024 \cdot \frac{92,8}{92,8} + \\
 & + 0,022 \cdot \frac{444,9}{452,3} + 0,05 \cdot \frac{99,2}{126,5} + 0,027 \cdot \frac{121,1}{186,7} + 0,025 \cdot \frac{77,6}{89,2} + 0,04 \cdot \frac{126,8}{241,7} + \\
 & + 0,06 \cdot \frac{1472}{1472} + 0,03 \cdot \frac{3,0}{3,5} + 0,034 \cdot \frac{30,1}{30,9} + 0,014 \cdot \frac{2,59}{2,83} + 0,045 \cdot \frac{108,4}{119,8} + \\
 & + 0,02 \cdot \frac{115}{125,8} + 0,03 \cdot \frac{2,5}{3,7} = 0,89;
 \end{aligned} \quad (2)$$

$$\begin{aligned}
 I_x = & 0,121 \cdot \frac{99,4}{118,6} + 0,109 \cdot \frac{6605,2}{8995,4} + 0,098 \cdot \frac{1,8}{1,84} + 0,06 \cdot \frac{102,1}{112,7} + \\
 & + 0,06 \cdot \frac{108,2}{122,7} + 0,039 \cdot \frac{166,3}{166,3} + 0,041 \cdot \frac{0,15}{9,4} + 0,02 \cdot \frac{17,53}{762,9} + \\
 & + 0,031 \cdot \frac{1569,5}{1749,2} + 0,024 \cdot \frac{40,5}{92,8} + 0,022 \cdot \frac{285,3}{452,3} + 0,05 \cdot \frac{105,7}{126,5} + \\
 & + 0,027 \cdot \frac{149,3}{186,7} + 0,025 \cdot \frac{89,2}{89,2} + 0,04 \cdot \frac{106,3}{241,7} + 0,06 \cdot \frac{1429}{1472} + \\
 & + 0,03 \cdot \frac{3,0}{3,4} + 0,034 \cdot \frac{30,1}{31,8} + 0,014 \cdot \frac{2,83}{2,83} + 0,045 \cdot \frac{119,8}{119,8} + \\
 & + 0,02 \cdot \frac{122,9}{125,8} + 0,03 \cdot \frac{2,5}{4,5} = 0,795.
 \end{aligned} \quad (3)$$

Таким чином, інвестиційний потенціал Сумської області у порівнянні із інвестиційним потенціалом Хмельницької області за комплексом оціночних показників у 2008 році є вищим. Отримані комплексні показники оцінки інвестиційного потенціалу за 2004-2008 роки подано в табл.3.

Графічне зображення порівняння рівня інвестиційного потенціалу областей подано у вигляді циклограми, побудованої в полярній системі координат. На радіусі-векторі циклограми відкладаються значення інтегральних показників факторів інвестиційного потенціалу, їх ваговий коефіцієнт пропорційний величині кута між суміжними радіус-векторами (кут φ_i), а сума. На радіус-векторі, довжина якого взята за одиницю відкладається відносна величина показника, що характеризує складові інвестиційного потенціалу регіону. Дані відносних величин складових факторів інвестиційного потенціалу подано в табл.4.

Таблиця 3 - Порівняльний аналіз комплексних показників інвестиційного потенціалу Сумської та Хмельницької областей

Комплексний показник інвестиційного потенціалу									
2004		2005		2006		2007		2008	
Сумська область	Хмельницька область	Сумська область	Хмельницька область	Сумська область	Хмельницька область	Сумська область	Хмельницька область	Сумська область	Хмельницька область
0,793	0,726	0,818	0,712	0,801	0,761	0,876	0,798	0,89	0,795

Розрахунок показує, що інвестиційний потенціал Сумської області є вищим порівняно з інвестиційним потенціалом Хмельницької області.

Таблиця 4 - Порівняльний аналіз інвестиційних потенціалів областей у 2008 році

Номер осі	Найменування осі	Значення показника	
		Сумська область	Хмельницька область
I	Зростання виробництва промислової продукції, %	0,892	0,838
II	Обсяг виробництва на душу населення, грн/осіб	1	0,734
III	Частка обсягу виробництва регіону в обсязі виробництва по країні, %	0,984	0,978
IV	Зростання обсягу ВРП, %	0,903	0,906
V	Динаміка інфляції, %	0,894	0,882
VI	Зростання експорту, %	0,805	1
VII	Частка експорту регіону в обсязі експорту країни, %	0,734	0,016
VIII	Обсяг експорту на душу населення, дол./осіб	1	0,023
IX	Обсяг земельних ресурсів, тис. га	1	0,897
X	Обсяг водних ресурсів, тис. га	1	0,436
XI	Обсяг лісових ресурсів, тис. га	0,984	0,631
XII	Індекс обсягу добувної промисловості регіону, %	0,784	0,836
XIII	Зростання інвестицій, %	0,649	0,8
XIV	Частка інвестицій в основний капітал, %	0,87	1
XV	Зростання обсягу виконаних наукових та науково-технічних робіт, %	0,525	0,44
XVI	Середня заробітна плата в регіоні, грн/міс.	1	0,971
XVII	Рівень безробіття, %	0,857	0,882
XVIII	Рівень життя населення, %	0,974	0,947
XIX	Значущість регіону	0,915	1
X	Індекс обсягу перевезення вантажів автомобільним транспортом, %	0,905	1
XXI	Зростання споживчого попиту, %	0,914	0,977
XXII	Викиди шкідливих речовин в атмосферу, т/км ²	0,676	0,556

На рис. 3 подано «Порівняльний аналіз інвестиційних потенціалів Сумської та Хмельницької областей» у вигляді циклограми. З рисунка бачимо, що площа багатокутника, який характеризує рівень інвестиційного потенціалу Сумської області, є більшою за площу багатокутника, який характеризує рівень інвестиційного потенціалу Хмельницької області. Це підтверджує правильність раніше проведених розрахунків.

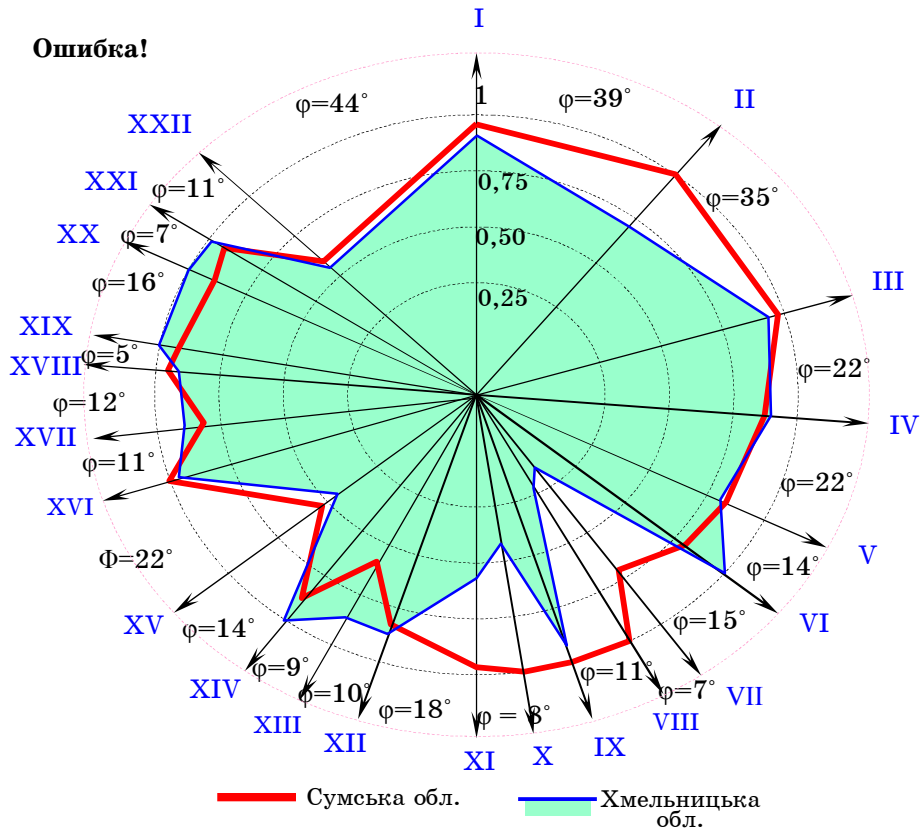

Рисунок 3 - Порівняльний аналіз інвестиційних потенціалів Сумської та Хмельницької областей

Сумська область має перед Хмельницькою областю перевагу за показниками зростання виробництва промислової продукції, обсягу виробництва на душу населення, обсягу експорту на душу населення, частки експорту регіону в обсязі експорту країни. Хмельницька область майже не поступається Сумській області за показниками, які мають високу вагомість - зростання виробництва промислової продукції, частка обсягу виробництва регіону в обсязі виробництва по країні, зростання обсягу виконаних наукових та науково-технічних робіт, середня заробітна плата в регіоні, індекс обсягу добувної промисловості регіону, динаміка інфляції, зростання обсягу ВРП, викиди шкідливих речовин в атмосферу.

ВИСНОВКИ

Проведена оцінка інвестиційного потенціалу регіону надає змогу визначити пріоритетні напрями розвитку економіки, що на сучасному етапі потребують збільшення обсягів інвестування. Для Сумської області це такі напрями розвитку економіки:

1) впровадження прогресивних технологічних процесів у промисловості (в першу чергу машинобудування, нафтогазовидобувна, хімічна); 2) розвиток високотехнологічного агропромислового виробництва; 3) розбудова та модернізація транспортної інфраструктури; 4) впровадження ресурсо- і енергозберігаючих технологій; 5) розвиток прикордонного співробітництва. Для Хмельницької області:

1) розвиток високотехнологічного машинобудування; 2) розвиток високопродуктивного агропромислового комплексу; 3) впровадження

високих технологій в освіті та медицині; 4) розбудова та модернізація транспортної інфраструктури, розвиток галузі зв'язку та телекомунікацій; 5) розвиток туристично-рекреаційної сфери.

Зростання обсягів інвестиційних ресурсів у визначені напрями розвитку регіонів неодмінно сприятиме підвищенню рівня інвестиційного потенціалу регіонів та їх конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках.

SUMMARY

Investment activity realization is determined by the investment potential of investment subject and object. Research objective is to analyse theoretical and methodological basis of forming regional investment potential and to develop guidance to improve its economic evaluation. As an estimation procedure of investment potential of the region, groups of constituent factors were taken. Investment potential of Sumy and Khmelnytsky oblast were appraised and compared.

Key words: *investment potential, investment environment, assessment of investment potential, the system estimates the investment potential of the territory, the components of investment potential factors in the region, a comprehensive indicator of investment potential in the region.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. База даних Головного управління статистики в Сумській області – Режим доступу: <http://www.sumystat.sumy.ua./stat.html>
2. База даних Головного управління статистики в Хмельницькій області – Режим доступу: <http://statbrd.ic.km.ua/ukr/index.htm>
3. База даних Державного комітету статистики України – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. База даних Міністерства економіки України - Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
5. База даних Міністерства фінансів України – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>
6. База даних Національного банку України – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
7. Балацький О.Ф. Управління інвестиціями: навчальний посібник – 2-ге видання, перероб. і доп. / [О.Ф. Балацький, О.М. Теліженко, М.О. Соколов] – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. - 232с.
8. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр: Эльга-Н, 2002. – С.287-290.
9. Духненко В. Методика оценки инвестиционной привлекательности регионов Украины / В. Духненко, О. Дуброва, А. Хисамов // Эксперт. – 2005. - № 49.19.
10. Хасанов М. Методика оценки инвестиционного климата / М. Хасанов, С. Юлдошев // Инвестиции в России. - 2001. - №5. - С. 42-44.
11. Критерии оценки инвестиционного климата страны // Россия и Великобритания: отношения в сфере экономики, политики, науки, образования, культуры // Экономика. - 2009. - №2. - Режим доступа: <http://www.ru2uk.com/kriterii-ocenki-investicionnogo-klimata-strany/>
12. Кузнецов О.В. Системная диагностика экономики региона/ О.В. Кузнецов, А.В. Кузнецов // Труды Института системного анализа Рос. акад. наук (ИСА РАН) Серия : Труды института системного анализа РАН. - 2006. – 232с.
13. Покатаєва К.П. Теоретичні аспекти визначення категорій «інвестиційний потенціал» та «інвестиційна привабливість» [Електронний ресурс] / К.П. Покатаєва // Науково-технічний збірник «Комунальне господарство міст». Серія «Технічні науки» - 2007. - Вип. 75.- С. 262-268. – Режим доступу до збірника: <http://eprints.ksame.kharkov.ua/1542/1/К.П.ПОКАТАЄВА.pdf>
14. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України [Електронний ресурс] // Недержавний аналітичний центр “Інститут реформ”. - Режим доступу: <http://ipa.net.ua>
15. Річний звіт 2007 Invest Ukraine [Електронний ресурс] // Щомісячний інформаційний бюлетень Українського центру сприяння іноземному інвестуванню [україномовне видання]. – Випуск №15, вересень-жовтень 2007. – 23с. Режим доступу – <http://www.investukraine.org>
16. Статистичний щорічник Сумської області за 2006 р./ [за ред. Л.І.Олехнович] – Головне управління статистики в Сумській області, Суми. -2007.
17. Статистичний щорічник Сумської області за 2007 р./ [за ред. Л.І.Олехнович] – Головне управління статистики в Сумській області, Суми. -2008.
18. Статистичний щорічник України за 2007 р. – К.: Техніка, 2008. – 645 с.

Надійшла до редакції 24 листопада 2009 р.